

Rozhodujeme V Zájmu Dítěte

**Manuál k podpůrnému nástroji
na vyhodnocení situace ohroženého dítěte RVZD**

**Mgr. Jana Kocourková
Mgr. Ria Černá**

srpen 2011

Obsah

Úvod	2
1. Východiska při tvorbě nástroje RVZD	3
2. Kdy se dá nástroj RVZD využít	3
3. Komu je nástroj RVZD určen	3
4. Jak se nástroj RVZD používá	4
5. Terminologie v záznamovém archu	4
6. Přehled kritérií a indikátorů v záznamovém archu	4
7. Vyhodnocení a bodové hranice	19
8. Doporučení	21
9. Závěr	22
10. Použitá literatura	22
Záznamový arch RVZD	23

Úvod

Pracujeme s ohroženými dětmi a jejich rodinami již několik let a jsme přesvědčeny, že **míra subjektivity by při tak závažném rozhodnutí jako je návrh na odebrání dítěte z péče rodičů či jiných pečujících osob měla být co nejnižší**, i když se jí zcela vyhnout nelze. Důvodem a motivací pro vytvoření nástroje Rozhodujeme V Zájmu Dítěte bylo k této objektivizaci pomoci a nabídnout nástroj jako další podporu k již známým metodám získávání informací o dítěti a rodině (např. získávání anamnestických dat, pozorování, mapování rizik a potřeb, aj.). Nástroj RVZD je tedy určen pracovníkům, kteří rozhodují o tom, zda dítě zůstane ve vlastní rodině či ji musí dočasně nebo i dlouhodobě opustit. Předkládaný nástroj je v tomto ohledu pilotním rámcem pro jeho další ověřování v praxi a jeho následné úpravy, které vyplynou z konkrétních zkušeností pracovníků při využívání nástroje v praxi.

V České republice je již k dispozici celá řada nástrojů na zmapování situace ohroženého dítěte a jeho rodiny, případně na zmapování potřeb dítěte, rizik v péči o dítě, atd. Jedná se např. o tyto nástroje: Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocení situace dětí v obtížné sociální situaci, Ontarijský index zanedbávání péče (Child Neglect Index), Individuální plán péče dítěte, Common assessment framework (CAF), hodnocení Situace ohroženého Dítěte a RODiny (SIDRO), Dotazník funkčnosti rodiny (DFR) a další. Většina těchto nástrojů popisuje a dobře mapuje situaci rodiny, pojmenovává potřeby a rizika ohroženého dítěte.

Nástroj RVZD v sobě propojuje kvalitativní a kvantitativní hledisko situace ohroženého dítěte (na základě kvalitativního popisu jednotlivých indikátorů je přiřazována bodová hodnota na škále 1-4).

1. Východiska při tvorbě nástroje RVZD

Cílem výzkumu, který byl součástí diplomové práce Vztahové zázemí dítěte do 6 let věku v Kojeneckém ústavu s dětským domovem v Plzni (Jana Kocourková, 2009)¹, bylo sestavit nový diagnostický nástroj pro hodnocení funkčnosti rodiny a to ve vztahu k dítěti umístěnému do ústavního zařízení, který by byl oporou pro další konkrétní rozhodování o postupu týkající se nutnosti pobytu dítěte v ústavním zařízení. Diagnostický nástroj byl sestavován pro účely hodnocení těch rodin, jejichž dítě bylo z nějakého důvodu umístěno v ústavním zařízení do tří, popř. šesti let věku dítěte. První praktické ověření vhodnosti či nevhodnosti diagnostického nástroje bylo provedeno v rámci Kojeneckého ústavu s dětským domovem v Plzni. (Kocourková, 2009).

Nástroj byl využit na vzorku 94 dětí, které byly umístěny v zařízení v roce 2008. A dále na vzorku 40 dětí, z nichž 20 dětí se úspěšně vrátilo do vlastní rodiny a u 20 dětí byl přechod zpět do vlastní rodiny neúspěšný (jednalo se o děti umístěné v zařízení v letech 2004-2007).

Při tvorbě nástroje jsme vycházely ze základních teorií potřeb dítěte a funkcí rodiny (teorie attachmentu J. Bowlbyho a M. Ainsworth, teorie funkčnosti rodiny J. Dunovského, strukturální teorie rodiny S. Minuchina, aj.).

2. Kdy se dá nástroj RVZD využít

Pro využitelnost nástroje RVZD při práci s ohroženou rodinou ještě v době, kdy je dítě v rodině, ale hrozí odebrání dítěte z péče rodičů či jiných osob pečujících o dítě (např. pěstouni, adoptivní rodiče, příbuzní), byly jednotlivá kritéria a indikátory původního nástroje upraveny.

Předložený nástroj nemůže být používán samoučelně a nelze rozhodnout o dalším postupu v situaci konkrétního dítěte pouze na základě jednorázové aplikace nástroje. Nástroj má sloužit jako podpora pro pracovníka, který vstupuje do kontaktu s rodinou opakovaně, má k dispozici veškerá anamnestická data dítěte a jeho rodiny, je orientován v tom, jaké všechny služby ohrožená rodina využívala či aktuálně využívá.

Po zmapování situace dítěte a jeho rodiny lze nástroj RVZD využít:

- pro **stanovení oblastí, ve kterých rodina a ohrožené dítě potřebuje nejvíce pomoci** (např. další cílenou podporou od odborníků),
- pro **monitoring změny situace ohroženého dítěte** (porovnáním získané bodové hodnoty opakovaným použitím nástroje RVZD s časovým odstupem, např. po 6 měsících spolupráce s rodinou),
- pro **rozhodování o návratu dítěte zpět do péče rodičů či odebrání dítěte z jejich péče** (rozhodnutí lze opřít o získanou bodovou hodnotu).

3. Komu je nástroj RVZD určen

Nástroj je určen sociálním pracovníkům OSPOD a všem dalším subjektům, které pracují s ohroženou rodinou a mají rozhodovat, případně se vyjadřovat k tomu, nakolik je dítě v rodině ohroženo a jaký další postup je v jeho zájmu.

¹ vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Oldřich Matoušek, konzultant Mgr. Tomáš Hirt, Ph.D.

Pro kvalifikované využití nástroje RVZD v praxi je třeba absolvovat vstupní školení, které pracovníky blíže seznamuje s metodologií i způsobem vyhodnocení nástroje. Rozsah školení je min. 4 hodiny.

4. Jak se nástroj RVZD používá

Pracovník sleduje 9 kritérií s 18 indikátory pomocí **záznamového archu** nástroje RVZD. Jednotlivá **kritéria** (např. Složení rodiny, Sourozenci dítěte, Typ vazby rodičů k dítěti a míra kontroly dítěte ze strany rodičů atd.) jsou blíže kvalitativně popsána, aby pracovník věděl, co všechno sledované kritérium zahrnuje. Každý **indikátor** (např. Limity matky, Péče rodičů o sourozence dítěte, Čistota a uspořádanost bydlení, atd.) má čtyřbodovou škálu s kvalitativním popisem. Pracovník vybírá položku, která nejvíce odpovídá situaci ohroženého dítěte.

Záznamový arch u každého dítěte v rodině vyhodnocuje pracovník sám, předpokládá to jeho dobrou znalost situace dítěte a rodinných poměrů. V některých případech je vhodné vyhodnocovat Záznamový arch v rámci případové konference (např. situaci rodiny dobře zná více odborníků – sociální pracovník OSPOD, sociální pracovník NNO, psycholog). S výstupem z RVZD a doporučením je vždy rodina seznámena (buď samotným pracovníkem, který nástroj vyhodnotil, nebo je-li rodina přizvána na případovou konferenci, tak v rámci jejího průběhu; není-li přizvána, tak po případové konferenci).

Zpracování záznamového archu trvá přibližně 30-40 minut.

5. Terminologie v záznamovém archu

- Dítě – dítě, které je považováno některou ze stran (samotná rodina, subjekty poskytující rodině podporu či vykonávající kontrolu) za ohrožené a kvůli němuž se vyhodnocení realizuje
- Rodina – lidé žijící v jedné domácnosti, kteří se za rodinu považují
- Rodiče - matka, otec dítěte
- Jiné pečující osoby – jiní dospělí, kteří pečují o dítě (adoptivní rodiče, pěstouni, příbuzní,...) a zastávají roli matky a otce
- Odborník, odborníci – subjekty poskytující dítěti a rodině podporu, vykonávající sociálně-právní ochranu dítěte, poskytující konkrétní službu (sociální, terapeutickou, lékařskou, atd.) některému členu rodiny

Pozn. V záznamovém archu se užívá termínů „matka“, „otec“ pro všechny pečující osoby.

6. Přehled kritérií a indikátorů v záznamovém archu

1 Složení rodiny

Zjišťujeme informace o tom, zda je rodina úplná, neúplná nebo doplněná. A dále míru konfliktnosti soužití mezi členy domácnosti.

Indikátory:

1a. Složení rodiny

1b. Přítomnost konfliktů vyplývajících ze soužití všech členů v jedné domácnosti

	4	3	2	1
1a.	V rodině nejsou vyjasněné rodičovské role. Neexistence stabilní pečující osoby. Pečující osoby se u dítěte nepředvídatelně střídají.	Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě neprospívá).	Rodina neúplná (jeden rodič žije s dítětem sám, bez nového partnera). Rodina doplněná (jeden vlastní rodič, který má svěřené dítě do péče, žije v novém manželství/partnerství). Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě prospívá).	Rodina úplná (vlastní otec a matka dítěte).
	☐	☐	☐	☐
1b.	Konfliktní soužití. Bez snahy o řešení sporů.	Konfliktní soužití. Téměř bez schopnosti spory řešit.	Mírně konfliktní soužití. Dostačující schopnost spory řešit.	Téměř bezkonfliktní soužití. Dobrá schopnost spory řešit.
	☐	☐	☐	☐

2 Nemoci a sociálně-patologické jevy² v chování a v osobnosti rodičů

Sledujeme výskyt nemocí (dlouhodobé chronické onemocnění, cukrovka, rakovina, roztroušená skleróza, aj.) a společensky nebezpečných jevů u rodičů dítěte (např. drogové závislosti, alkoholismus, poruchy chování, násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, prostituce, pornografie, gamblerství) a dále např. tyto jevy: extrémně zvýšená nemocnost, přítomnost psychiatrické diagnózy, popř. psychické potíže a sledujeme také úroveň společenské adaptace. Výskyt těchto jevů sledujeme vždy ve vztahu k dítěti a k důsledkům, které to pro dítě přináší.

*Pozn.: při hodnocení indikátorů se nemusí jednat o potvrzenou diagnózu, ale sledujeme symptomy možné diagnózy (např. **diagnóza** = syndrom závislosti na alkoholismu dle MKN 10, **symptomy** = nadměrné užívání alkoholických nápojů, aj.)*

² pojem sociálně-patologické jevy definoval prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

Indikátory:

2a. Nemoci a sociálně-patologické jevy u matky

2b. Nemoci a sociálně-patologické jevy u otce

	4	3	2	1
2a.	<p>Matka se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků.</p> <p>Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce, aj.</p>	<p>Matka aktuálně s obtížemi.</p> <p>Př. závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána.</p> <p>Př. diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychické a psychiatrické potíže, matka dosud v intenzivní péči odborníka.</p>	<p>Matka v minulosti s obtížemi.</p> <p>Př. v minulosti závislá na návykových látkách/psychické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka.</p> <p>V současné době schopna trvalé společenské adaptace, jednání matky a její zdr. stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.</p>	<p>Matka téměř bez obtíží.</p>
	☐	☐	☐	☐

2b.	<p>Otec se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků.</p> <p>(Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce, aj.)</p>	<p>Otec aktuálně s obtížemi.</p> <p>(Př. závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána.</p> <p>(Př. diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychické potíže, otec dosud v intenzivní péči odborníka).</p>	<p>Otec v minulosti s obtížemi, Př. v minulosti závislý na návykových látkách/psychické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka).</p> <p>V současné době schopen trvalé společenské adaptace, jednání otce a jeho zdr. stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.</p>	<p>Otec téměř bez obtíží.</p>
	☐	☐	☐	☐

3 Zaměstnanost a finanční závazky rodičů

Mapujeme zaměstnanost/nezaměstnanost rodičů, tzn., že sledujeme schopnost, možnost a ochotu rodičů zajistit pravidelný měsíční příjem a v případě zadlužení či jiných pohledávek schopnost, možnost a snahu tyto dluhy a pohledávky splácet. Mapujeme také, nakolik zaměstnání, případně studium či jiné vzdělávání rodiče ovlivňuje jeho volný čas strávený s dítětem.

Indikátory:

- 3a. Zaměstnanost/nezaměstnanost matky dítěte
- 3b. Zaměstnanost/nezaměstnanost otce dítěte
- 3c. Příjmy a závazky rodiny

	4	3	2	1
3a.	<p>Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečena příjmem manžela/partnera/ jiné osoby.</p> <p>Bez snahy zaměstnání hledat.</p>	<p>Matka nezaměstnána, nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stálé zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce.</p> <p>Matka tráví všechny volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.</p>	<p>Matka střídá zaměstnání se snahou najít stálé zaměstnání. Je v evidenci úřadu práce. Aktivně spolupracuje s ÚP.</p> <p>Matka tráví většinu volného času prací /studiem.</p>	<p>Zaměstnána, nebo na rodičovské dovolené.</p> <p>Žena v domácnosti, nebo studující matka zabezpečena příjmem manžela/partnera/ jiné osoby, nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).</p>
	☐	☐	☐	☐
3b.	<p>Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečen příjmem manželky/partnerky/ jiné osoby.</p> <p>Bez snahy zaměstnání hledat.</p>	<p>Otec nezaměstnán, nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stálé zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce.</p> <p>Otec tráví všechny volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.</p>	<p>Otec střídá zaměstnání se snahou najít stálé zaměstnání. Je v evidenci úřadu práce. Aktivně spolupracuje s ÚP.</p> <p>Otec tráví většinu volného času prací /studiem.</p>	<p>Zaměstnán, nebo na rodičovské dovolené.</p> <p>Muž v domácnosti, nebo studující otec, zabezpečen příjmem manželky/partnerky/ jiné osoby, nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).</p>
	☐	☐	☐	☐

<p>3c.</p>	<p>Výše příjmu rodiny je nedostatečná. Příjem již nelze navýšit dalšími dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze.</p> <p>Rodina má dluhy, které nesplácí. Již nařízená exekuce bez možnosti či schopnosti splácet.</p>	<p>Není zajištěn pravidelný příjem rodiny, který by mohl zcela pokrýt náklady na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby, aj.) a péči o dítě.</p> <p>Příjem lze navýšit dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze.</p> <p>Rodina má dluhy, které z většiny nesplácí. Hrozí exekuce, nebo max. 1 exekuce je již nařízená.</p>	<p>Výše příjmu rodiny vyžaduje schopnost dobře s financemi hospodařit, což rodina většinou zvládá.</p> <p>Rodina má dluhy, splácení je nepravidelné.</p>	<p>Pravidelný dostatečný měsíční příjem k zajištění nákladů na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby aj.) a péči o dítě.</p> <p>Případné půjčky či dluhy bez potíží splácí.</p>
	☐	☐	☐	☐

4 Manželství / partnerství / rozvod / rozchod

Posuzujeme povahu vztahu mezi manželi/partnery - způsob komunikace, schopnost a ochotu řešit spory, rovnocennost partnerů/manželů, závislost partnerů/manželů, atd.

V případě rozchodu, či rozvodu partnerů/manželů posuzujeme způsob komunikace, schopnost řešit spory a vyměňovat si informace při zajištění péče o dítě.

Indikátor:

4a. Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými partnery pečujícími o dítě

	4	3	2	1
<p>4a.</p>	<p>Rozvrácený vztah. Spory mají výrazný negativní dopad na soužití celé rodiny a vytváří konfliktogenní prostředí, které ústí ve strach z druhého manžela/partnera, nebo vede i k</p>	<p>Nefungující, nerovnocenný vztah. Závislost jednoho partnera na druhém, nebo vzájemná závislost obou manželů/partnerů).</p> <p>Vztah s častými</p>	<p>Fungující vztah s občasnými spory/konflikty, jejichž řešení je někdy nepřiměřené dané situaci (někdy nedovedou, nebo neumí spor řešit adekvátně).</p>	<p>Fungující, podporující a rovnocenný vztah. Otevřená komunikace. Vzájemný respekt a důvěra.</p> <p>Konstruktivní a adekvátní řešení</p>

domácímu násilí. V případě rozvodu, či rozchodu dítě zavrhl druhého rodiče (syndrom zavrženého rodiče)	spory, které nejsou konstruktivně řešeny, nebo jsou popírány a často fixují určité problémy v rodině. V případě rozvodu, či rozchodu, pečující rodič brání kontaktu dítěte s druhým rodičem.	Někdy malá angažovanost jednoho nebo obou manželů/partnerů ve vztahu a při řešení případných sporů.	případných sporů/konfliktů.
☐	☐	☐	☐

5 Typ vazby rodiče k dítěti a míra kontroly dítěte ze strany rodičů

Sledujeme typ vazby rodičů k dítěti – vyskytují se 4 typy vztahové vazby blíže popsané níže³:

Jistý typ vztahové vazby: Děti s touto vazbou by se daly charakterizovat jako veselé, oblíbené, kreativní, schopné spolupráce a přizpůsobení se. (Hašto, 2005) Oproti ostatním klasifikovaným skupinám jsou to děti daleko více pozitivní, méně úzkostné a nekonfliktní ve svém chování ke svým matkám. (Ainsworth et al., 1978) S matkou (pečující osobou) jsou v harmonii, kooperují s ní, jsou ochotné vyhovět matčině žádosti či příkazu a to díky tomu, že **matka potřebám dítěte naslouchá a včas a přiměřeně na ně reaguje**. Pro děti s jistou vazbou je matka, její blízkost a tělesný kontakt zdroj bezpečí a útěchy, proto ji používají (pečující osobu) jako bezpečnou základnu, ze které se nebojí objevovat okolí. K nalézání řešení problémů přistupují nadšeněji, jsou vytrvalejší, konstruktivnější a nejsou tak rychle frustrovány. (Ainsworth et al., 1978)

Nejistý – ambivalentní typ vztahové vazby: Děti s úzkostně-ambivalentní vazbou (nebo-li odmítavou vazbou) jsou popisovány jako impulzivní, v napětí, s malou frustrační tolerancí anebo naopak jako pasivní a bezmocné. Mají tendenci k maladaptivnímu chování (Kulíšek, 2000). Tento druh vazby se navazuje v případech, kdy si dítě není jisté podporou a dostupností ze strany vztahové figury (pozn. autorky: osoba, ke které se dítě vztahuje, která o dítě pečuje). **Matka v určitých situacích totiž potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy naopak je pro dítě nečekaně nedostupná či reaguje na jeho podněty nečitelně**. Nejistota dítěte se pak často vyvíjí ve strach ze separace a ztráty vztahové figury, strach exploraovat okolní prostředí. (Šulová, 2003) Tyto děti jsou při řešení problémové situace snadno frustrovány, jsou přehnaně závislé na své matce a nekompetentní problém vyřešit. Novým objektem v

³ Esterková, M.: Vazba dětí k dospělé pečující osobě v dětském domově – analýza situace a možností. Diplomová práce. FF UK. 2008

okolí jsou stresovány. Typickou reakcí těchto dětí jsou ambivalence, nejistota, úzkost. (Ainsworth et al., 1978)

Nejistý - vyhýbavý typ vztahové vazby: Děti s úzkostně vyhýbavou vazbou se jeví jako hostilní, mají antisociální prvky chování a izolované afekty a mají silnou potřebu sebeuplatnění. (Hašto, 2005) Na rozdíl od ostatních dětí svou úzkost, kterou mohou prožívat nejen během experimentu, potlačují. Činí tak na základě své zkušenosti, kdy jim **matka věnuje pozornost a poskytuje bezpečí jen tehdy, když „nedělají problémy, jsou-li hodné a nezlobí“**. Tedy v případě, že svou úzkost neprojevují. **Matky jsou vůči nim málo citlivé a nepřístupné. Na podněty dítěte odpovídají obvykle pozdě, nepatřičně nebo vůbec. Pečující osoba pro ně není bezpečnou základnou** (pozn. autorky: bezpečnou základnou je myšleno prostředí a vědomí, které vytváří pečující osoba pro dítě a u dítěte, že je dostatečně chráněno, může poznávat svět, je přijímáno a dostane se mu přesně takové pomoci a podpory, jakou potřebuje), u dítěte se tedy nevyvine důvěra v pečující osobu, sebe, ani okolní svět. (Pöthe, 2001) Obecně by se dalo říci, že do zkušenosti těchto dětí patří odmítání, život bez podpory a lásky a v extrémních případech opakované odkládání či pobyt v institucionální péči. (Bowlby, In: Šulová, 2003) Jelikož zkušenost dětí s odmítnutím rodičů při stresových situacích je velmi častá, postupně se tyto děti naučí o pomoc a náklonnost nežádat. Tento celkový vzorec vazby předurčuje podle Bowlbyho dítě k poruchám chování od nutkavé tendence k autonomii až po delikventní chování. (Hašto, 2005)

Nejistý – dezorganizovaný typ vztahové vazby: U těchto dětí se objevují obtížně rozlišitelné protichůdné a na první pohled zmatené prvky jednání. Součástí jejich chování je odmítání i vyhýbání. (Kulísek, 2000) Mainová a Solomon (<http://psychology.about.com>) se domnívali, že přispívajícím faktorem k tomuto typu vazby by mohlo být **nekonzistentní chování vztahové figury, tedy chování, kdy dítěti nechá zažívat jak pocit jistoty, ale i pocity úzkosti a strachu**. A to, že dítě pociťuje jak útěchu, tak úzkost ze strany matky, přináší dítěti zmatení. Pro děti je zvláště v průběhu separace typické, že pohyby jsou asymetrické, stereotypní, často v nich ustrnou. Výraz ve tváři bývá depresivní, zmatený či bez vyjádření jakýchkoliv emocí. Vůči vztahové figurě se jeví jako chaotické. Projevují k ní vstřícnost, o chvíli později vyhýbavost, někdy i averzi. Po návratu matky se u nich objevuje ztuhnutí a otevřený strach, někdy se poutají na cizince. (Kulísek, 2000) Bylo prokázáno, že děti s tímto typem vazby jsou často oběťmi týrání a zneužívání. Tímto se vysvětluje chaotické chování dítěte, neboť dítě v situaci ohrožení instinktivně hledá bezpečí u matky, ale zároveň jeho zkušenost říká, že právě matka je možným zdrojem nového ohrožení. Dítě je tedy v neustálém konfliktu mezi instinktivním přáním hledat bezpečí u pečující osoby a potřebou ochrany před novým ublížením z její strany. (Pöthe, 2001)

Indikátory:

- 5a. Typ vazby k dítěti ze strany matky
- 5b. Typ vazby k dítěti ze strany otce
- 5c. Míra kontroly dítěte ze strany rodičů

	4	3	2	1
5a.	<p>Nejistá - dezorganizovaná vazba.</p> <p>Matka vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti je nepředvídatelná.</p> <p>Dítě je traumatizované a příliš ostražité.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Matka je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivá a nepřístupná.</p> <p>Dítě je odtažené, udržuje odstup, jeví se samostatné, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Matka je ve vztahu k dítěti necitlivá, nedůsledná, nespolehlivá.</p> <p>Matka v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je naopak pro dítě nečekaně nedostupná či reaguje na jeho podněty nečitelně.</p> <p>Dítě se dožaduje pozornosti, snaží se zavděčit, lpí na matce.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Matka reaguje na dítě, dítě je v přítomnosti matky uvolněné.</p>
	☐	☐	☐	☐
5b.	<p>Nejistá - dezorganizovaná vazba.</p> <p>Otec vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti je nepředvídatelný.</p> <p>Dítě je traumatizované a příliš ostražité.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Otec je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivý a nepřístupný.</p> <p>Dítě je odtažené, udržuje odstup, jeví se samostatné, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Otec je ve vztahu k dítěti necitlivý, nedůsledný, nespolehlivý.</p> <p>Otec v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je naopak pro dítě nečekaně nedostupný či reaguje na jeho podněty nečitelně.</p> <p>Dítě se dožaduje pozornosti, snaží se zavděčit, lpí na otci.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Otec reaguje na dítě, dítě je v přítomnosti otce uvolněné.</p>
	☐	☐	☐	☐

5c.	U dítěte se vyskytují závažné sociálně-patologické jevy, které nejsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami a zároveň chybí aktivní zájem situaci dítěte řešit.	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem, příp. rodič vychovávající dítě sám, nekontrolují/ nekontroluje dítě přiměřeně jeho věku (téměř vůbec, nebo nadměrně, stále)</p> <p>Rodiče nemají/ rodič nemá přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p> <p>U dítěte se vyskytují závažné sociálně-patologické jevy, které nejsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami ani s pomocí odborníků.</p>	<p>Alespoň jeden z rodičů žijící v domácnosti s dítětem, dítě přiměřeně věku kontroluje.</p> <p>Má přehled o jeho aktivitách mimo rodinu.</p> <p><i>(Pozn. výše uvedené se nevztahuje na rodiče, který vychovává dítě sám)</i></p> <p>U dítěte se vyskytují sociálně-patologické jevy, které jsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami, příp. s pomocí odborníků.</p>	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem, příp. rodič vychovávající dítě sám, dítě přiměřeně věku kontrolují/kontroluje.</p> <p>Rodiče mají/rodič má přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p>
	☐	☐	☐	☐

6 Symptomy špatného zacházení s dítětem ze strany rodičů

Zjišťujeme, jak jsou v rodině naplňovány potřeby dítěte a zda v rodině dochází k zanedbávání, týrání nebo zneužívání dítěte (tzv. syndrom CAN).

Indikátor:

6a. Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte

	4.	3.	2.	1.
6a.	Dítě je obětí týrání, sexuálního zneužívání nebo závažného zanedbávání.	<p>Rodina vykazuje symptomy špatného zacházení s dítětem.</p> <p>Např. podvýživa, opakovaný výskyt modřin, podlitin, zranění, které rodiče/děti neumí přesvědčivě vysvětlit</p>	<p>Rodič/e naplňují dítěti pouze psychické potřeby (Přijetí, blízkost, ocenění, podněty, aj.) a materiální potřeby jsou opomíjeny (zajištěna strava, teplo, aj.).</p>	Potřeby dítěte jsou naplňovány.

		<p>či každý člen rodiny podává jiné vysvětlení.</p> <p>Např. dítě je zakřiknuté v přítomnosti rodiče, vyhýbá se kontaktu, projevuje strach z rodiče, či neprojevuje emoce vůbec, atd.</p> <p>Potřeby dítěte jsou naplňovány pouze po materiální stránce (zajištěna strava, teplo, aj.), psychické potřeby jsou opomenuty (rodiče nevěnují dítěti dostatečnou pozornost).</p> <p>Dítě sdělilo, že jej rodič/e často bije/bijí nebo trestá/trestají nebo používá/používají nadávky nebo obviňuje/obviňují či jinak zanedbává/zanedbávají (hlad, zima,...) nebo dítě popsalo možné náznaky sexuálního zneužívání ze strany rodiče/rodičů.</p>	<p>Naplnění potřeb nelze jednoznačně vyhodnotit vzhledem k uzavřenosti rodinného systému/rodičů/děti a to může pro dítě představovat riziko.</p>	
	☐	☐	☐	☐

7 Sourozenci dítěte

Sledujeme, zda sourozenec/sourozenci dítěte vyrůstal/vyrůstali/vyrůstá/vyrůstají ve vlastní rodině, v náhradní rodinné péči (NRP) nebo v ústavním zařízení. Mapujeme míru rizika, která z těchto informací vyplývá pro dítě, jehož situaci nyní vyhodnocujeme.

Zdravotním postižením je zde myšleno tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit dítě závislé na pomoci jiné osoby. V tomto smyslu se má jednat o zdravotní postižení dítěte, které vyžaduje specializovanou lékařskou péči, dítě je třeba v jeho stavu stabilizovat a rodiče se učí, jak dítěti péči poskytovat v domácím prostředí.

Indikátor:

7a. Péče rodičů o sourozence dítěte

	4.	3.	2.	1.
7a.	Matka/otec/oba rodiče nemají v péči žádné sourozence dítěte.	Matka/otec/oba rodiče mají ve své péči jen některé ze sourozenců dítěte, ostatní vyrůstají mimo rodinu z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního (např. 1 sourozenec vyrůstá v rodině, 2 další sourozenci v NRP/v ústavním zařízení). Matka/otec/oba rodiče umístili nebo jim byl odebrán (do NRP/do ústavního zařízení) jediný sourozenec dítěte z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního)	Matka/otec/oba rodiče mají nebo měli jednoho či více sourozenců dítěte umístěné v ústavním zařízení/ v NRP (z důvodu zdravotního postižení a o sourozence dítěte neprojevovali dále zájem) a ostatní sourozence dítěte mají ve své péči. U sourozenců dítěte se vyskytly/vyskytují sociálně-patologické jevy (psychické potíže, psychiatrické onemocnění, psychosomatické onemocnění).	Dítě nemá sourozence. Matka/otec/oba rodiče mají v péči všechny sourozence dítěte. Nebo mají/měli sourozence dítěte umístěné v ústavním zařízení/ v NRP z důvodu zdravotního postižení, které vyžaduje/ vyžadovalo specializovanou lékařskou péči. Matka/otec/oba rodiče mají/měli o sourozence dítěte zájem a po stabilizaci zdravotního stavu se sourozenec/sourozenec dítěte vrátí/vrátili zpět do rodiny.
	☐	☐	☐	☐

8 Bydlení

Sledujeme, jaké jsou bytové podmínky rodiny z hlediska způsobu bydlení a z hlediska kvality a čistoty bydlení (jak je bydlení velké, zda má dítě svůj vlastní prostor, pokoj či hrací kout, prostor pro školní přípravu, atd.); dále stav domácnosti z hlediska čistoty, uspořádanosti, případně přítomnosti nepříznivých faktorů prostředí – prach, exhalace, nedostatečné osvětlení, hluk, nevhodná teplota, nevhodná vlhkost, pach, dým, saze, plíseň, paraziti, atd.). Uspořádaností bydlení se rozumí celková upravenost a přehlednost pro jednotlivé členy rodiny, jak jsou patrná osobní teritoria jednotlivců, zda mají věci svá místa, zda se dítě v domácnosti dobře vyzná a orientuje, atd.

Indikátory:

8a. Způsob bydlení rodiny

8b. Kvalita bydlení (velikost, vybavení, voda, teplo, elektřina)

8c. Čistota a uspořádanost bydlení

	4	3	2	1
8a.	Rodina je bez domova, případně se její bydliště neustále mění (u známých, po ubytovnách, na ulici).	Ubytovna nevhodná pro rodiny s dětmi.	Azylový dům, chráněné bydlení, ubytovna vhodná pro rodiny s dětmi, pěstounská rodina na přechodnou dobu pro rodiče s dítětem, nebo vězení pro rodiče s dítětem (tzn. otázka bydlení vyřešena pouze přechodně).	Stabilní bydlení. Vlastní byt/dům/ nájemní byt/ sociální byt (dlouhodobé bydlení s nižším nájemným).
	☐	☐	☐	☐

<p>8b.</p>	<p>Absolutně nevyhovující prostředí pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p>	<p>Kvalita bydlení výrazně narušuje podmínky vhodné pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor.</p> <p>Je odpojená elektřina, nebo odpojený plyn, nebo neteče teplá voda, nebo je nefunkční vytápění bytu, což ohrožuje zdraví a vývoj dítěte.</p>	<p>Kvalita bydlení má určité nedostatky, které přímo neohrožují život, výchovu a zdravý vývoj dítěte, ale je v zájmu dítěte usilovat o jejich nápravu.</p> <p>Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor.</p> <p>Voda, elektřina, plyn, vytápění je funkční (příp. některá ze služeb je nefunkční, ale to neohrožuje zdraví a vývoj dítěte).</p>	<p>Kvalita bydlení splňuje podmínky pro výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Bydlení je dostatečně velké vybavené (resp. dítě má vlastní prostor), je plně zařízené, vytápěné, s teplou vodou, zapojenou elektřinou, zapojeným plynem.</p>
	☐	☐	☐	☐
<p>8c.</p>	<p>Bydlení je hygienicky zcela nevyhovující pro zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Uspořádání domácnosti nevyhovuje potřebám členů rodiny.</p>	<p>Bydlení z hlediska hygieny výrazně narušuje podmínky pro zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Rodiče neprojevují zájem podmínky zlepšit.</p> <p>O uspořádání domácnosti nemají rodiče „ani poněti“ (rodiče nevěnují prostředí žádnou pozornost).</p>	<p>Bydlení má z hlediska hygieny nedostatky, rodiče projevují snahu nedostatky odstraňovat.</p> <p>Uspořádání domácnosti se jeví chaoticky nebo perfekcionisticky.</p>	<p>Bydlení je hygienicky v pořádku.</p> <p>Uspořádání domácnosti vyhovuje potřebám všech členů rodiny.</p>
	☐	☐	☐	☐

9 Limity rodičů při péči o dítě

Zjišťujeme schopnost rodičů zajistit soustavnou a potřebnou péči dítěti tak, aby nebyl ohrožen jeho zdravý vývoj. Sledujeme osobnostní i osobní limity rodičů při výchově a rozvoji dítěte. Limity rodičů v péči o dítě mohou souviset s rizikovým trávením volného času, s psychickými potížemi, s psychiatrickým onemocněním (např. závislost na návykových látkách, deprese, úzkosti, schizofrenie, poruchy osobnosti), s psychosomatickým onemocněním, nebo se závažným mentálním nebo tělesným postižením. V jiné situaci může být limit rodičů v péči o dítě dán hraničním počtem dětí v rodině. Vliv na limity rodičů mohou mít také bezradnost, nezralost (ve smyslu nezkušenosti s rodičovskou rolí a ve smyslu nedostatku sebereflexe své rodičovské role), popř. zahálčivý život rodiče, aj.

Indikátory:

9a. Limity matky

9b. Limity otce

	4	3	2	1
9a.	<p>Matka není schopna zvládnout soustavnou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla.</p> <p>Matka neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.</p>	<p>Matka se jeví jako nezodpovědná v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí.</p> <p>Dítě v péči matky neprospívá (např. matka zanedbává pravidelné lékařské prohlídky, nenaplnuje potřeby dítěte).</p> <p>Matka s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.</p>	<p>Matka se jeví jako nezralá, nebo bez zkušeností v péči o dítě a péči o dítě proto vzdává (rezignace).</p> <p>V kompetencích matky je naučit se dobře zvládat péči sama tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.</p> <p>U matky je však nutný nácvik a přiměřená podpora.</p>	<p>Matka je schopna zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla.</p> <p>V případě potřeby matka využívá pomoc odborníka.</p>
	☐	☐	☐	☐

<p>9b.</p>	<p>Otec není schopen zvládnout soustavnou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla.</p> <p>Otec neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.</p>	<p>Otec se jeví jako nezodpovědný v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí.</p> <p>Dítě v péči otce nespívá (např. otec zanedbává pravidelné lékařské prohlídky, nenaplnuje potřeby dítěte).</p> <p>Otec s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.</p>	<p>Otec se jeví jako nezralý, nebo bez zkušeností v péči o dítě a péči o dítě proto vzdává (rezignace).</p> <p>V kompetencích otce je naučit se dobře zvládat péči sám tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.</p> <p>U otce je však nutný nácvik a přiměřená podpora.</p>	<p>Otec je schopen zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla.</p> <p>V případě potřeby otec využívá pomoc odborníka.</p>
	☐	☐	☐	☐

7. Vyhodnocení a bodové hranice

- Po vyhodnocení situace ohroženého dítěte nástrojem RVZD **zjistíme celkový součet bodů z jednotlivých indikátorů** (v případě hodnocení situace dítěte, o kterého pečuje pouze jeden z rodičů, se indikátor 4a nehodnotí).

Z výzkumu diplomové práce (Kocourková, 2009) byly zjištěny průměrné bodové hodnoty každého dítěte, které bylo odebráno z péče rodičů a umístěno do ústavního zařízení. Celková průměrná bodová hodnota u vzorku 48 dětí, které byly v péči obou rodičů a byly z jejich péče odebrány, je 39 bodů. Celková průměrná bodová hodnota u vzorku 64 dětí, které byly v péči jednoho z rodičů a byly mu z péče odebrány, je 31 bodů.

Při aplikaci a ověřování nástroje RVZD v praxi jsou pro nás výše uvedené hodnoty východiskem při stanovení orientační bodové hranice pro rozhodování o dalším postupu. Předpokládáme však, že při využití nástroje RVZD při práci s rodinou **v preventivní fázi**, kdy dítě je stále v rodině (tj. s rodinou pracuje sociální pracovník OSPOD, příp. pracovník poskytující ohrožené rodině sociálně-aktivizační či krizové služby), **bude celková bodová hodnota ohroženého dítěte nižší**. Zároveň poskytne **přehled o kritériích včetně bodových hodnot, která jsou pro dítě riziková a na která je třeba se při práci s dítětem a jeho rodinou zaměřit** (viz následující tabulka včetně komentáře z výzkumu diplomové práce).

Ve výzkumu diplomové práce (Kocourková, 2009) byly na základě srovnávací analýzy vymezeny ty indikátory, které představovaly pro dítě největší a nejčastější ohrožení a byly proto hlavním důvodem pro jeho umístění v zařízení. V tabulce (viz níže) je postup srovnávací analýzy zaznamenán v konkrétních číslech. V posledním sloupci je stanoveno pořadí indikátorů podle výše hodnoty rozptylu (tj. 1 = největší rozptyl, 16 = nejmenší rozptyl). Hodnota rozptylu ukazuje, nakolik měl daný indikátor u sledovaných případů podíl na důvodech pro odebrání dítěte z rodiny. To znamená, **čím vyšší je hodnota rozptylu, tím častěji se daný indikátor podílel na důvodech, které vedly k umístění dítěte do zařízení, a o to více je potřeba věnovat mu pozornost při posuzování aktuální situace rodiny** (v tabulce je zvýrazňují šedivá pole).

Tab. Srovnávací analýza indikátorů a stanovení rozptylů

Indikátory ⁴	Numerický průměr indikátorů z Tab. 8	Numerický průměr indikátorů z Tab. 9	Hodnota rozptylu	Pořadí indikátorů
1a.	1,25	1,45	0,20	16
1b.	1,23	2,31	1,08	12
2a.	1,20	1,65	0,45	15
2b.	1,15	2,17	1,02	13
3a.	1,10	2,45	1,35	11
3b.	1,07	2,46	1,39	10
3c.	1,10	2,45	1,35	11
4a.	1,21	2,69	1,48	9
5a.	1,05	3,05	2	2
5b.	1,95	3,6	1,65	6
5c.	1	3,05	2,05	1
6a.	1	1,85	0,85	14
7a.	1,5	3,4	1,9	4
8a.	1,15	2,75	1,6	7

⁴ Pro přehlednost zde uvádíme výčet jednotlivých indikátorů: **1a** Složení rodiny, **1b** Přítomnost konfliktů vyplývajících ze soužití všech členů v jedné domácnosti, **2a** Nemoci a sociálně-patologické jevy v chování a v osobnosti rodičů, **2b** Nemoci a sociálně-patologické jevy v chování a v osobnosti rodičů, **3a** Zaměstnanost/nezaměstnanost matky dítěte, **3b** Zaměstnanost/nezaměstnanost otce dítěte, **3c** Příjmy a závazky rodiny, **4a** Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými partnery pečujícími o dítě, **5a** Typ vazby k dítěti ze strany matky, **5b** Typ vazby k dítěti ze strany otce, **5c** Míra kontroly dítěte ze strany rodičů, **6a** Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte, **7a** Péče rodičů o sourozence dítěte, **8a** Způsob bydlení rodiny, **8b** Kvalita bydlení (velikost, vybavení, voda, teplo, elektřina), **8c** Čistota a uspořádanost bydlení, **9a** Limity matky, **9b** Limity otce.

8b.	1,35	3,15	1,8	5
8c.	1,25	3,05	1,8	5
9a.	1,3	2,8	1,5	8
9b.	1,08	3,07	1,99	3

2. V případě, že se **součet bodů bude blížit či dokonce překročí zjištěnou průměrnou hodnotu (39 nebo 31)**, by měl pracovník po důkladné analýze dalších dostupných informací uvažovat o tom:
- **zda je další setrvání dítěte v jeho rodině pro dítě bezpečné a v jeho zájmu**
 - **zda je třeba přistoupit k odebrání dítěte z rodiny a hledat další řešení pro dítě i jeho vlastní rodinu** (příbuzenská pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, dlouhodobá pěstounská péče, adopce)

8. Doporučení

- Vzhledem k tomu, že výstupem nástroje RVZD je i kvantitativní ukazatel situace rodiny, je možné využít výsledný počet bodů rodiny jako **motivační prvek na cestě ke změně**
Např. po vyhodnocení situace rodiny je počet bodů 33 a jsou definována nejvíce riziková kritéria. Pracovník využije těchto informací k sestavení plánu práce s rodinou, kdy rodina ví, že snížením celkového počtu bodů se daří zlepšovat péči o dítě, což je prevence jeho odebrání.
- Jestliže jeden nebo oba rodiče „naskórují“ 4 body u jednoho nebo více z těchto indikátorů: 2a (Nemoci a sociálně-patologické jevy u matky), 2b (Nemoci a sociálně-patologické jevy u otce), 4a (Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými manželi/partnery pečujícími o dítě), 5a (Typ vazby k dítěti ze strany matky), 5b (Typ vazby k dítěti ze strany otce), 6a (Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte), 9a (Limity matky) a 9b (Limity otce), **práce s rodinou vyžaduje nejenom sociálně-aktivizační službu, ale i nutnost spolupráce rodiny s dalším odborníkem** (psycholog, psychiatr, psychoterapeut).
- V případě, že pracovník poskytující sociálně-aktivizační služby ukončuje spolupráci s rodinou, definuje pomocí nástroje RVZD klíčové indikátory, u kterých je třeba ze strany sociálního pracovníka OSPOD **následná podpora, příp. i dohled, aby dítě nebylo situací v rodině znovu ohroženo.**

9. Závěr

Data a doporučení získaná ověřováním nástroje RVZD budou využita pro úpravu nástroje tak, aby ještě lépe odpovídal potřebám praxe. Zároveň bude možné stanovit jednotlivá **pásma**, která vymezí:

- kdy je vhodné **doporučit sociálně-aktivizační službu** pro rodinu s dětmi
- kdy je vhodné dítě z rodiny **dočasně odebrat a doporučit sociálně-aktivizační službu** pro rodinu s dětmi (příp. další odbornou pomoc) **s předpokladem, že se dítě do rodiny vrátí**
- kdy je vhodné dítě z rodiny **odebrat a najít pro něj jinou formu náhradní rodinné péče**

10. Použitá literatura

Kocourková, J. *Vztahové zázemí dítěte do 6 let věku v Kojeneckém ústavu s dětským domovem v Plzni*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Pedagogická fakulta. 2009.

Esterková, M. *Vazba dětí k dospělé pečující osobě v dětském domově – analýza situace a možností*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta. 2008.

Záznamový arch RVZD

1 Složení rodiny

Indikátory:

1a. Složení rodiny

1b. Přítomnost konfliktů vyplývajících ze soužití všech členů v jedné domácnosti

	4	3	2	1
1a.	V rodině nejsou vyjasněné rodičovské role. Neexistence stabilní pečující osoby. Pečující osoby se u dítěte nepředvídatelně střídají.	Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě neprospívá).	Rodina neúplná (jeden rodič žije s dítětem sám, bez nového partnera). Rodina doplněná (jeden vlastní rodič, který má svěřené dítě do péče, žije v novém manželství/partnerství). Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě prospívá).	Rodina úplná (vlastní otec a matka dítěte).
	☐	☐	☐	☐
1b.	Konfliktní soužití. Bez snahy o řešení sporů.	Konfliktní soužití. Téměř bez schopnosti spory řešit.	Mírně konfliktní soužití. Dostačující schopnost spory řešit.	Téměř bezkonfliktní soužití. Dobrá schopnost spory řešit.
	☐	☐	☐	☐

2 Nemoci a sociálně-patologické jevy⁵ v chování a v osobnosti rodičů

Indikátory:

2a. Nemoci a sociálně-patologické jevy u matky

2b. Nemoci a sociálně-patologické jevy u otce

⁵ pojem sociálně-patologické jevy definoval prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

	4	3	2	1
2a.	<p>Matka se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků.</p> <p>Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce, aj.</p>	<p>Matka aktuálně s obtížemi.</p> <p>Př. závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána.</p> <p>Př. diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychické a psychiatrické potíže, matka dosud v intenzivní péči odborníka.</p>	<p>Matka v minulosti s obtížemi.</p> <p>Př. v minulosti závislá na návykových látkách/psychické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka.</p> <p>V současné době schopna trvalé společenské adaptace, jednání matky a její zdr. stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.</p>	<p>Matka téměř bez obtíží.</p>
	☐	☐	☐	☐
2b.	<p>Otec se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků.</p> <p>(Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce, aj.)</p>	<p>Otec aktuálně s obtížemi.</p> <p>(Př. závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána.</p> <p>(Př. diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychické potíže, otec dosud v intenzivní péči odborníka).</p>	<p>Otec v minulosti s obtížemi, Př. v minulosti závislý na návykových látkách/psychické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka).</p> <p>V současné době schopen trvalé společenské adaptace, jednání otce a jeho zdr. stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.</p>	<p>Otec téměř bez obtíží.</p>
	☐	☐	☐	☐

3 Zaměstnanost a finanční závazky rodičů

Indikátory:

3a. Zaměstnanost/nezaměstnanost matky dítěte

3b. Zaměstnanost/nezaměstnanost otce dítěte

3c. Příjmy a závazky rodiny

	4	3	2	1
3a.	<p>Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečena příjem manžela/partnera/ jiné osoby.</p> <p>Bez snahy zaměstnání hledat.</p>	<p>Matka nezaměstnána, nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stálé zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce.</p> <p>Matka tráví všechen volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.</p>	<p>Matka střídá zaměstnání se snahou najít stálé zaměstnání. Je v evidenci úřadu práce. Aktivně spolupracuje s ÚP.</p> <p>Matka tráví většinu volného času prací /studiem.</p>	<p>Zaměstnána, nebo na rodičovské dovolené.</p> <p>Žena v domácnosti, nebo studující matka zabezpečena příjem manžela/partnera/ jiné osoby, nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).</p>
	☐	☐	☐	☐
3b.	<p>Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečen příjem manželky/partnerky/ jiné osoby.</p> <p>Bez snahy zaměstnání hledat.</p>	<p>Otec nezaměstnán, nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stálé zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce.</p> <p>Otec tráví všechen volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.</p>	<p>Otec střídá zaměstnání se snahou najít stálé zaměstnání. Je v evidenci úřadu práce. Aktivně spolupracuje s ÚP.</p> <p>Otec tráví většinu volného času prací /studiem.</p>	<p>Zaměstnán, nebo na rodičovské dovolené.</p> <p>Muž v domácnosti, nebo studující otec, zabezpečen příjem manželky/partnerky/ jiné osoby, nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).</p>
	☐	☐	☐	☐

<p>3c.</p>	<p>Výše příjmu rodiny je nedostatečná. Příjem již nelze navýšit dalšími dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze.</p> <p>Rodina má dluhy, které nesplácí. Již nařízená exekuce bez možnosti či schopnosti splácet.</p>	<p>Není zajištěn pravidelný příjem rodiny, který by mohl zcela pokrýt náklady na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby, aj.) a péči o dítě.</p> <p>Příjem lze navýšit dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze.</p> <p>Rodina má dluhy, které z většiny nesplácí. Hrozí exekuce, nebo max. 1 exekuce je již nařízená.</p>	<p>Výše příjmu rodiny vyžaduje schopnost dobře s financemi hospodařit, což rodina většinou zvládá.</p> <p>Rodina má dluhy, splácení je nepravidelné.</p>	<p>Pravidelný dostatečný měsíční příjem k zajištění nákladů na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby aj.) a péči o dítě.</p> <p>Případné půjčky či dluhy bez potíží splácí.</p>
	☐	☐	☐	☐

4 Manželství / partnerství / rozvod / rozchod

Indikátor:

4a. Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými partnery pečujícími o dítě

	4	3	2	1
<p>4a.</p>	<p>Rozvrácený vztah. Spory mají výrazný negativní dopad na soužití celé rodiny a vytváří konfliktogenní prostředí, které ústí ve strach z druhého manžela/partnera, nebo vede i k domácímu násilí.</p> <p>V případě rozvodu, či rozchodu dítě zavrhl druhého rodiče</p>	<p>Nefungující, nerovnocenný vztah. Závislost jednoho partnera na druhém, nebo vzájemná závislost obou manželů/partnerů).</p> <p>Vztah s častými spory, které nejsou konstruktivně řešeny, nebo jsou popírány a často fixují určité problémy v rodině.</p>	<p>Fungující vztah s občasnými spory/konflikty, jejichž řešení je někdy nepřiměřené dané situaci (někdy nedovedou, nebo neumí spor řešit adekvátně).</p> <p>Někdy malá angažovanost jednoho nebo obou manželů/partnerů ve</p>	<p>Fungující, podporující a rovnocenný vztah. Otevřená komunikace. Vzájemný respekt a důvěra.</p> <p>Konstruktivní a adekvátní řešení případných sporů/konfliktů.</p>

(syndrom zavrženého rodiče)	V případě rozvodu, či rozchodu, pečující rodič brání kontaktu dítěte s druhým rodičem.	vztahu a při řešení případných sporů.	
☐	☐	☐	☐

5 Typ vazby rodiče k dítěti a míra kontroly dítěte ze strany rodičů

Indikátory:

5a. Typ vazby k dítěti ze strany matky

5b. Typ vazby k dítěti ze strany otce

5c. Míra kontroly dítěte ze strany rodičů

	4	3	2	1
5a.	<p>Nejistá - dezorganizovaná vazba.</p> <p>Matka vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti je nepředvídatelná.</p> <p>Dítě je traumatizované a příliš ostražité.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Matka je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivá a nepřístupná.</p> <p>Dítě je odtažené, udržuje odstup, jeví se samostatné, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Matka je ve vztahu k dítěti necitlivá, nedůsledná, nespolehlivá.</p> <p>Matka v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je naopak pro dítě nečekaně nedostupná či reaguje na jeho podněty nečitelně.</p> <p>Dítě se dožaduje pozornosti, snaží se zavděčit, lpí na matce.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Matka reaguje na dítě, dítě je v přítomnosti matky uvolněné.</p>
	☐	☐	☐	☐

5b.	<p>Nejistá - dezorganizovaná vazba.</p> <p>Otec vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti je nepředvídatelný.</p> <p>Dítě je traumatizované a příliš ostražitě.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Otec je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivý a nepřístupný.</p> <p>Dítě je odtažené, udržuje odstup, jeví se samostatné, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Otec je ve vztahu k dítěti necitlivý, nedůsledný, nespolehlivý. Otec v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je naopak pro dítě nečekaně nedostupný či reaguje na jeho podněty nečitelně.</p> <p>Dítě se dožaduje pozornosti, snaží se zavděčit, lpí na otci.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Otec reaguje na dítě, dítě je v přítomnosti otce uvolněné.</p>
	☐	☐	☐	☐
5c.	<p>U dítěte se vyskytují závažné sociálně-patologické jevy, které nejsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami a zároveň chybí aktivní zájem situaci dítěte řešit.</p>	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem, příp. rodič vychovávající dítě sám, nekontrolují/ nekontroluje dítě přiměřeně jeho věku (téměř vůbec, nebo nadměrně, stále)</p> <p>Rodiče nemají/ rodič nemá přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p> <p>U dítěte se vyskytují závažné sociálně-patologické jevy, které nejsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami ani s pomocí odborníků.</p>	<p>Alespoň jeden z rodičů žijící v domácnosti s dítětem, dítě přiměřeně věku kontroluje.</p> <p>Má přehled o jeho aktivitách mimo rodinu.</p> <p><i>(Pozn. výše uvedené se nevztahuje na rodiče, který vychovává dítě sám)</i></p> <p>U dítěte se vyskytují sociálně-patologické jevy, které jsou rodiče schopni zvládnout vlastními silami, příp. s pomocí odborníků.</p>	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem, příp. rodič vychovávající dítě sám, dítě přiměřeně věku kontrolují/kontroluje.</p> <p>Rodiče mají/rodič má přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p>
	☐	☐	☐	☐

6 Symptomy špatného zacházení s dítětem ze strany rodičů

Indikátor:

6a. Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte

	4.	3.	2.	1.
6a.	Dítě je obětí týrání, sexuálního zneužívání nebo závažného zanedbávání.	<p>Rodina vykazuje symptomy špatného zacházení s dítětem.</p> <p>Např. podvýživa, opakovaný výskyt modřin, podlitin, zranění, které rodiče/děti neumí přesvědčivě vysvětlit či každý člen rodiny podává jiné vysvětlení.</p> <p>Např. dítě je zakřiknuté v přítomnosti rodiče, vyhýbá se kontaktu, projevuje strach z rodiče, či neprojevuje emoce vůbec, atd.</p> <p>Potřeby dítěte jsou naplňovány pouze po materiální stránce (zajištěna strava, teplo, aj.), psychické potřeby jsou opomenuty (rodiče nevěnují dítěti dostatečnou pozornost).</p> <p>Dítě sdělilo, že jej rodič/e často bije/bijí nebo trestá/trestají nebo používá/používají</p>	<p>Rodič/e naplňují dítěti pouze psychické potřeby (Přijetí, blízkost, ocenění, podněty, aj.)</p> <p>a</p> <p>materiální potřeby jsou opomíjeny (zajištěna strava, teplo, aj.).</p> <p>Naplnění potřeb nelze jednoznačně vyhodnotit vzhledem k uzavřenosti rodinného systému/rodičů/děti a to může pro dítě představovat riziko.</p>	Potřeby dítěte jsou naplňovány.

		nadávky nebo obviňuje/obviňují či jinak zanedbává/zanedbávají (hlad, zima,...) nebo dítě popsalo možné náznaky sexuálního zneužívání ze strany rodiče/rodičů.		
	☐	☐	☐	☐

7 Sourozenci dítěte

Indikátor:

7a. Péče rodičů o sourozence dítěte

	4.	3.	2.	1.
7a.	Matka/otec/oba rodiče nemají v péči žádné sourozence dítěte.	Matka/otec/oba rodiče mají ve své péči jen některé ze sourozenců dítěte, ostatní vyrůstají mimo rodinu z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního (např. 1 sourozenec vyrůstá v rodině, 2 další sourozenci v NRP/v ústavním zařízení). Matka/otec/oba rodiče umístili nebo jim byl odebrán (do NRP/do ústavního zařízení) jediný sourozenec dítěte z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního)	Matka/otec/oba rodiče mají nebo měli jednoho či více sourozenců dítěte umístěné v ústavním zařízení/ v NRP (z důvodu zdravotního postižení a o sourozence dítěte neprojevovali dále zájem) a ostatní sourozence dítěte mají ve své péči. U sourozenců dítěte se vyskytly/vyskytují sociálně-patologické jevy (psychické potíže, psychiatrické onemocnění, psychosomatické onemocnění).	Dítě nemá sourozence. Matka/otec/oba rodiče mají v péči všechny sourozence dítěte. Nebo mají/měli sourozence dítěte umístěné v ústavním zařízení/ v NRP z důvodu zdravotního postižení, které vyžaduje/ vyžadovalo specializovanou lékařskou péči. Matka/otec/oba rodiče mají/měli o sourozence dítěte zájem a po stabilizaci zdravotního stavu se sourozenec/sourozenice dítěte vrátí/vrátily

				zpět do rodiny.
	☐	☐	☐	☐

8 Bydlení

Indikátory:

8a. Způsob bydlení rodiny

8b. Kvalita bydlení (velikost, vybavení, voda, teplo, elektřina)

8c. Čistota a uspořádanost bydlení

	4	3	2	1
8a.	Rodina je bez domova, případně se její bydliště neustále mění (u známých, po ubytovnách, na ulici).	Ubytovna nevhodná pro rodiny s dětmi.	Azylový dům, chráněné bydlení, ubytovna vhodná pro rodiny s dětmi, pěstounská rodina na přechodnou dobu pro rodiče s dítětem, nebo vězení pro rodiče s dítětem (tzn. otázka bydlení vyřešena pouze přechodně).	Stabilní bydlení. Vlastní byt/dům/ nájemní byt/ sociální byt (dlouhodobé bydlení s nižším nájemným).
	☐	☐	☐	☐

8b.	<p>Absolutně nevyhovující prostředí pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p>	<p>Kvalita bydlení výrazně narušuje podmínky vhodné pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor.</p> <p>Je odpojená elektřina, nebo odpojený plyn, nebo neteče teplá voda, nebo je nefunkční vytápění bytu, což ohrožuje zdraví a vývoj dítěte.</p>	<p>Kvalita bydlení má určité nedostatky, které přímo neohrožují život, výchovu a zdravý vývoj dítěte, ale je v zájmu dítěte usilovat o jejich nápravu.</p> <p>Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor.</p> <p>Voda, elektřina, plyn, vytápění je funkční (příp. některá ze služeb je nefunkční, ale to neohrožuje zdraví a vývoj dítěte).</p>	<p>Kvalita bydlení splňuje podmínky pro výchovu a zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Bydlení je dostatečně velké vybavené (resp. dítě má vlastní prostor), je plně zařízené, vytápěné, s teplou vodou, zapojenou elektřinou, zapojeným plynem.</p>
	☐	☐	☐	☐
8c.	<p>Bydlení je hygienicky zcela nevyhovující pro zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Uspořádání domácnosti nevyhovuje potřebám členů rodiny.</p>	<p>Bydlení z hlediska hygieny výrazně narušuje podmínky pro zdravý vývoj dítěte.</p> <p>Rodiče neprojevují zájem podmínky zlepšit.</p> <p>O uspořádání domácnosti nemají rodiče „ani poněti“ (rodiče nevěnují prostředí žádnou pozornost).</p>	<p>Bydlení má z hlediska hygieny nedostatky, rodiče projevují snahu nedostatky odstraňovat.</p> <p>Uspořádání domácnosti se jeví chaoticky nebo perfekcionisticky.</p>	<p>Bydlení je hygienicky v pořádku.</p> <p>Uspořádání domácnosti vyhovuje potřebám všech členů rodiny.</p>
	☐	☐	☐	☐

9 Limity rodičů při péči o dítě

Indikátory:

9a. Limity matky

9b. Limity otce

	4	3	2	1
9a.	<p>Matka není schopna zvládnout soustavnou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla.</p> <p>Matka neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.</p>	<p>Matka se jeví jako nezodpovědná v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí.</p> <p>Dítě v péči matky neprospívá (např. matka zanedbává pravidelné lékařské prohlídky, nenaplnuje potřeby dítěte).</p> <p>Matka s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.</p>	<p>Matka se jeví jako nezralá, nebo bez zkušeností v péči o dítě a péči o dítě proto vzdává (rezignace).</p> <p>V kompetencích matky je naučit se dobře zvládat péči sama tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.</p> <p>U matky je však nutný nácvik a přiměřená podpora.</p>	<p>Matka je schopna zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla.</p> <p>V případě potřeby matka využívá pomoc odborníka.</p>
	☐	☐	☐	☐

<p>9b.</p>	<p>Otec není schopen zvládnout soustavnou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla.</p> <p>Otec neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.</p>	<p>Otec se jeví jako nezodpovědný v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí.</p> <p>Dítě v péči otce neprospívá (např. otec zanedbává pravidelné lékařské prohlídky, nenaplnuje potřeby dítěte).</p> <p>Otec s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.</p>	<p>Otec se jeví jako nezralý, nebo bez zkušeností v péči o dítě a péči o dítě proto vzdává (rezignace).</p> <p>V kompetencích otce je naučit se dobře zvládat péči sám tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.</p> <p>U otce je však nutný nácvik a přiměřená podpora.</p>	<p>Otec je schopen zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla.</p> <p>V případě potřeby otec využívá pomoc odborníka.</p>
☐	☐	☐	☐	